

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen

Lagmotion med förslag till lag om ändring av 75 § i barnskyddslagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen (RP 237/2018 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Motion

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motion:

- lagmotion LM 86/2018 rd Outi Alanko-Kahiluoto gröna m.fl. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 75 § i barnskyddslagen.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- grundlagsutskottet GrUU 64/2018 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Kirsi Kaikko, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Anu Mutanen, justitieministeriet
- referendarieråd Tapio Räty, Riksdagens justitieombudsmans kansli
- barnombudsman Tuomas Kurttila, Barnombudsmannens byrå
- överinspektör Marita Raassina, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)
- forskarprofessor Tarja Heino, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- serviceförman Sari Ruhanen, Myllymäen lastenkoti
- verksamhetsledare Jaana Laurén, barnskyddsanstalten Eemeli
- verkställande direktör Anna-Leena Kailio, Nuorten Väylä Oy
- specialsakkunnig Susanna Hoikkala, Centralförbundet för Barnskydd
- erfarenhetsexpert Yontale Gebrenegus, Delaktighet nu rf
- erfarenhetsexpert Aino Taipalus, Delaktighet nu rf

Betänkande ShUB 42/2018 rd

- specialsakkunnig Alpo Heikkinen, Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf
- utvecklingsdirektör Kati Palsanen, SOS-Lapsikylä.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Regionförvaltningsverket i Norra Finland
- Helsingfors stad
- Vanda stad
- Hyvinköytä HALI ry
- Mannerheims Barnskyddsförbund
- Nuorten Ystävät ry
- Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- Perhekuntoutuskeskus Lauste
- Pesäpuu ry.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONEN

Propositionen

Regeringen föreslår att barnskyddslagen ändras i syfte att stärka barns rätt till gott bemötande, god omsorg och god fostran. Barnskyddet ska stödja fostran som med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå är sedvanlig. Propositionen förtydligar gränstragningen mellan allmänt godtagbar sedvanlig fostran och begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. Den stärker således även den rätt som barn som placerats utom hemmet har till omsorg, gränser och behandling med respekt för människovärdet. Dessutom preciseras de allmänna förutsättningarna för att använda begränsningar, såsom kravet på nödvändighet och kravet på proportionalitet. Propositionen eftersträvar bättre rättsskydd för barn som placerats utom hemmet och för barnens vårdnadshavare samt effektivare övervakning.

I propositionen ingår en precisering av bestämmelserna om förfaranden som tillämpas inom barnskyddet. För ett barn som är klient inom barnskyddet ska en plan för vård och fostran alltid utarbetas när begränsningar har riktats mot barnet eller när det finns skäl att anta att man kommer att tvingas tillgripa begränsningar. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska få planen för vård och fostran och ges information om de begränsningar som riktats mot barnet. Om flera begränsningar efter varandra eller under en längre tid har riktats mot ett barn, ska socialarbetaren bedöma barnets behov av tjänster och barnets situation som helhet.

I syfte att säkerställa att de begränsande åtgärderna genomförs med respekt för barnet ska produceras av vård utom hemmet stärka ett gott bemötande av barnet genom en allmän plan. Dessutom ska antalet anställda, personalens kompetens och introduktionen av personalen tryggas så att brister i dem inte leder till att begränsningar tillgrips eller till att det används sätt att genomföra begränsande åtgärder eller en praxis som äventyrar barnets säkerhet eller kränker barnets människovärde.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

I syfte att öka barnets delaktighet och stärka övervakningen av vård utom hemmet förtydligas bestämmelserna om anteckning av begränsande åtgärder. Anteckningarna ska innehålla en beskrivning bland annat av hur den begränsande åtgärden har genomförts, vem som har genomfört den och vilka andra begränsningar som har tillgripits samtidigt. Dessutom preciseras bestämmelsen om övrig tillsyn så att regionförvaltningsverken blir skyldiga att höra barn i samband med sina inspektionsbesök.

Barnets rätt till omsorg och trygghet säkerställs genom en ny bestämmelse om återförande av ett barn, som utan tillstånd avlägsnat sig från en barnskyddsanstalt eller låtit bli att återvända dit, tillbaka till anstalten. I lagen tas det in en bestämmelse om möjligheten att frånta ett barn i anstaltsvård tobaks- och nikotinprodukter. Dessutom kan ett barn fråntas föremål och ämnen som äventyrar syftet med vården utom hemmet.

Barns grundläggande fri- och rättigheter stärks genom att den tid en isolering maximalt kan vara förkortas.

När begränsningar har tillgripits ska platsen för vård utom hemmet gå igenom händelsen med barnet. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska bedöma de begränsningar som riktats mot barnet och huruvida den service barnet får är tillräcklig och lämplig. En skyldighet att informera om tillgängliga rättsmedel tas in i lagen.

Lagen avses träda i kraft den 1 april 2019 med undantag för lagens 61 b §, som avses träda i kraft den 1 januari 2020.

Lagmotionen

LM 86/2018 rd. I lagmotionen föreslås det att barnskyddslagen ändras. Kommunens skyldighet att ordna eftervård ska upphöra senast när klienten fyller 25 år alternativt fem år efter det att barnet senast har varit klient inom barnskyddet efter det att placeringen utom hemmet enligt 75 § 1 mom. upphörde. I dag går gränsen för eftervård vid 21 års ålder.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att barnskyddslagen (417/2007) ändras i syfte att stärka rätten till gott bemötande, omsorg och fostran för barn som är placerade utom hemmet. Propositionen förtydligar gränsdragningen mellan allmänt godtagbar sedvanlig fostran och begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom preciseras de allmänna villkoren för att använda begränsningar, bland annat kravet på nödvändighet och kravet på proportionalitet. Vidare eftersträvas bättre rättssäkerhet för barn som placerats utom hemmet och för deras vårdnadshavare samt effektivare övervakning. Dessutom preciseras bestämmelserna om procedurerna inom barnskyddet.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Social- och hälsovårdsutskottet anser ändringarna vara nödvändiga och motiverade. Rätten för barn placerade utom hemmet att bli bemötta med respekt för sitt människovärde stärks i och med att bestämmelserna om rätten att använda begränsningar och om professionella arbetsmetoder förtydligas och preciseras.

Grundlagsutskottet har lämnat utlåtande (GrUU 64/2018 rd) om propositionen och anser där att ändringarna i många hänseenden är betydelsefulla med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom är lagförslaget betydelsefullt med avseende på Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och konventionen om barnets rättigheter.

Barn ska enligt 6 § 3 mom. i grundlagen bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till med-inflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva, påpekar grundlagsutskottet. Enligt förarbetena till grundlagen (RP 309/1993 rd, s. 49) är det viktigt dels att barnen behandlas lika sinsemellan, dels att de ses som jämbördiga människor som i princip har samma grundläggande fri- och rättigheter som den vuxna befolkningen. Samtidigt är bestämmelsen ett argument för särskilt skydd och särskild omsorg för barn eftersom de utgör en omyndig och svagare grupp än de vuxna. Barnskyddslagen ingår enligt grundlagsutskottet också i de åtgärder som syftar till att tillgodose var och ens rätt till oundgänglig försörjning och omsorg enligt grundlagens 19 § 1 mom. och fullfölja det allmännas uppgift enligt grundlagens 19 § 3 mom. att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjlighet att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt.

Å andra sidan möjliggör de föreslagna bestämmelserna ingrepp i barnens självbestämmanderätt och flera andra grundläggande fri- och rättigheter, såsom rätten till personlig frihet och integritet som tryggas i grundlagens 7 § och rätten till egendomsskydd som tryggas i grundlagens 15 §, enligt grundlagsutskottet.

I utlåtandet anser grundlagsutskottet att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, om utskottet konstitutionella anmärkningar till 4 a § om barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd och 69 a § om begränsning av rörelsefriheten beaktas på behörigt sätt. Dessutom framför grundlagsutskottet vissa anmärkningar till 32 a § om information om tillgängliga rättsmedel, 61 a § om allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar, 66 § om kroppsvisitation och 70 § om isolering.

Gränsdragning mellan fostran och begränsningar

Lagen föreslås få en ny bestämmelse om att barnskyddet ska stödja sedvanlig fostran. Tanken är att förtydliga när det handlar om sedvanlig fostran och när det är en begränsning enligt barnskyddslagen, som bara får tillgripas när de lagstadgade villkoren är uppfyllda och om de lagstadgade förfarandena följs. Den nya bestämmelsen understryker barnets rätt att få god fostran och gott bemötande. Syftet är att skydda barnet mot osakligt bemötande och kränkningar av barnets rättigheter. Den föreslagna bestämmelsen inför inga nya befogenheter vid placering av barn utom hemmet.

Social- och hälsovårdsutskottet anser den nya förtydligande bestämmelsen om gränsdragningen mellan fostran och begränsningar vara ytterst behövlig. Det har i flera sammanhang kommit fram

Betänkande ShUB 42/2018 rd

att det kan vara svårt att göra skillnad mellan fostran och begränsningar i de grundläggande fri- och rättigheterna, särskilt inom placeringen utom hemmet. Detta förekommer trots att Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) har meddelat anvisningar för barnskyddsanstalterna. Att döma av iakttagelser som riksdagens justitieombudsman har gjort vid sina inspektioner är det så att vissa metoder som barnskyddsanstalterna uppfattar som pedagogiska i själva verket är interventioner i de placerade barnens liv genom att barnens grundläggande fri- och rättigheter begränsas utan att det finns något beslut om åtgärderna. Justitieombudsmannens iakttagelser pekar mot att inrättningarna i pedagogiskt syfte har använt metoder som vad avser både syfte och intensitet påminner om begränsningarna enligt 11 kap. i barnskyddslagen eller i själva verket är sådana begränsningar.

Grundlagsutskottet anser att målet med bestämmelsen är befogat, men att den måste preciseras betydligt. Utskottet anser att vissa uttryck i bestämmelsen ("sedvanlig fostran" och "att sätta objektivet sett godtagbara gränser") tillsammans med den mångtydiga motiveringen kan leda till att gränsen för de begränsande åtgärderna blir otydligare och att åtgärder som inskränker barnets grundläggande fri- och rättigheter rättfärdigas genom att sedvanlig fostran åberopas. Också i en del sakkunnigyttranden anses de nya begreppen medföra svårigheter eller problem.

Dessutom påpekar grundlagsutskottet att de grundläggande fri- och rättigheterna för en viss grupp människor inte direkt kan begränsas utifrån ett särskilt subordinationsförhållande eller anstaltsmakt (RP 309/1993 rd, s. 26—27 och 53). Om någons grundläggande fri- och rättigheter behöver begränsas och personen befinner sig på institution, måste bestämmelserna om begränsningar ingå i lag och de måste kunna rättfärdigas särskilt i vart och ett fall och för varje grundläggande fri- och rättighet (GrUU 15/2015 rd, s. 3, GrUU 5/2006 rd, s. 2, och GrUU 34/2001 rd, s. 2).

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att bestämmelsen preciseras på det sätt som grundlagsutskottet föreslår, nämligen att de nya begreppen "sedvanlig fostran" och "att sätta objektivet sett godtagbara gränser" stryks. Samtidigt understryker utskottet att alla barn inom barnskyddet precis som alla andra barn har rätt till god vård och fostran enligt 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Utskottets uppfattning är att barnskyddet ska säkerställa att barnen får god vård och fostran, behövlig tillsyn och omsorg med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå och rätt till balanserad utveckling och välfärd enligt vad 1 § i den lagen föreskriver. Ett av de viktigaste målen med den nya bestämmelsen är att förtydliga att den goda vård och uppfostran enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt som barn ges inom barnskyddet inte får innehålla begränsningar som avses i 11 kap. i barnskyddslagen.

Enligt 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är syftet med vårdnaden om barn att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden ska trygga positiva och nära mänskliga relationer, i synnerhet mellan barnet och föräldrarna. Vidare föreskriver paragrafen att barn ska ges en god vård och uppfostran samt ges behövlig tillsyn och omsorg med hänsyn till deras ålder och utvecklingsnivå. Barnet ska så vitt möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål. Dessutom bör barn uppfostras med förståelse, trygghet och ömhet. Barn får inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. I sin utveckling bör barnen stödjas och uppmuntras till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet. Paragrafen har precisrats genom en lag som träder i kraft den 1 december i år. Preciseringen innebär att också andra

Betänkande ShUB 42/2018 rd

mänskliga relationer av relevans för barnet måste värnas och att barnet måste skyddas mot alla former av fysiskt och psykiskt våld, försumlig behandling och utnyttjande.

I 4 § i den gällande barnskyddslagen ingår de viktigaste principerna för barnskyddet och de stöder sig på 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Vidare föreskriver 58 § i barnskyddslagen att det som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ska iaktas när barn vårdas, fostras och uppväxtförhållandena ordnas på anstalt. I propositionen ingår inga förslag om ändring av 4 eller 58 § i barnskyddslagen. Enligt utskottet är det nödvändigt att barnskyddsbarns rätt till balanserad utveckling och omsorg förtydligas och att förhållandet mellan den nya 4 a § å ena sidan och 4 och 58 § å andra sidan preciseras i fortsatt beredning, exempelvis som ett led i beredningen av lagstiftning om klienters och patienters självbestämmanderätt.

Begränsningar enligt barnskyddslagen

Barnskyddslagen innehåller ett flertal bestämmelser som begränsar de grundläggande fri- och rättigheterna. Bland dem märks bestämmelserna om begränsning av kontakterna (62 och 63 §), omhändertagande av ämnen och föremål (65 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (66 §), granskning av egendom och försändelser och kvarhållande av försändelser (67 §), fasthållande (68 §), begränsning av rörelsefriheten (69 §) och isolering (70 §). Barnets kontakter kan begränsas (62 och 63 §) både i familjevård och på institution. Övriga så kallade begränsande åtgärder enligt barnskyddslagen får bara användas i sådan vård utom hemmet som ordnas på institution.

Utskottet anser de föreslagna preciseringarna i begränsningarna enligt barnskyddslagen vara befogade. Propositionen innefattar också förslag som avser att förebygga att begränsningar används, styra användningen och utöka bedömningen i efterskott av begränsande åtgärder. Regeringen föreslår ingen utvidgad rätt att använda begränsningar på professionella familjehem. Enligt utskottet är det viktigt att i verkställigheten av lagen se till att tiden för arbete med barn inte minskar till följd av de nya skyldigheterna att göra anteckningar om begränsande åtgärder och upprätta planer.

Lagen föreslås få en ny bestämmelse om allmänna förutsättningar för att använda begränsningar (61 a §). Den ska förbättra rättssäkerheten för barn som är placerade utom hemmet och bekräfta att alla begränsningar är en sista utväg. Bestämmelsen skärper i flera avseenden möjligheterna att ta till begränsningar. Enligt artikel 3.1 i konventionen om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn och vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter och lagstiftande organ. Begränsningar ska således alltid vara förenliga med barnets bästa med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Det är viktigt att exempelvis barnets kontakter får begränsas också när barnet självt motsätter sig kontakt.

Propositionen innehåller även andra bestämmelser som skärper rätten att använda begränsningar. Kroppsvisitation och kroppsbesiktning föreslås bli uppdelade på två paragrafer, 66 och 66 a §. Enligt 66 a § 2 mom. ska det i fortsättningen bara vara föreståndaren eller någon i vård- och fostringspersonalen som föreståndaren har förordnat som får besluta om kroppsbesiktning. I dagsläget har utöver dessa också någon annan med lämplig yrkesexamen för uppdraget kunnat besluta om kroppsbesiktning. Vidare föreslås bestämmelsen om isolering (70 §) bli kompletterad

Betänkande ShUB 42/2018 rd

med en bestämmelse om ansvar för ett isolerat barns säkerhet. Utskottet välkomnar att regeringen föreslår att isoleringstiderna ska förkortas avsevärt.

Vidare innehåller propositionen vissa andra bestämmelser för att inskränka möjligheterna att använda begränsningar. De ingår i bestämmelserna om skyldigheten att upprätta planer (30 a och 61 b §), skyldigheten att trygga personaltillgången, personalens kompetens och introduktionen av personalen (60 § 3 mom.), anteckningar om begränsande åtgärder (74 §) och bedömning i efterskott (74 a §).

Lagförslaget föreskriver att barnskyddsanstalterna är skyldiga att upprätta en allmän plan om gott bemötande. Anstalten ska höra barnet självt när planen upprättas och gå igenom planen tillsammans med barnet. Planen om gott bemötande kan inverka positivt på hur placeringar utom hemmet ordnas på anstalterna och förtydliga barnens rätt att få god vård och fostran. Det är enligt utskottet viktigt att planen skickas för kännedom till den ansvariga socialarbetaren i kommunen.

Också bestämmelsen om komplettering av klientplanen föreslås bli preciserad. Klientplanen ska alltid kompletteras med en plan för vård och fostran för barnet, om begränsningar riktas mot barnet eller det kan antas att begränsningar kommer att riktas mot barnet i vården utom hemmet. Utskottet påpekar att kompletteringen av klientplanen trots preciseringen inte bara är kopplad till begränsande åtgärder, utan tanken är att rent allmänt precisera klientplanen och säkerställa gott bemötande av barnet. Vidare är det enligt utskottet viktigt att kompletteringen görs i samarbete med den ansvariga socialarbetaren i kommunen.

Utskottet välkomnar preciseringarna i skyldigheten att göra anteckningar om begränsande åtgärder och skyldigheten att senare gå igenom åtgärderna med barnet i samband med bedömningen. Samtidigt påpekar utskottet att skyldigheten att göra anteckningar finns till för att tillgodose barnets rättssäkerhet och att anteckningarna är nödvändiga för övervakningen i efterhand. Dessutom kan det tilläggas att efterhandsbedömningen tillsammans med barnet kan medverka till att det senare inte uppstår svåra situationer och minska behovet av att använda begränsande åtgärder. Utskottet understryker att det är nödvändigt att den ansvariga socialarbetaren får bedömningen. När en placeringsplats bedöms i lämplighetsavseende kan bedömningen vara ett av kriterierna.

Regeringen preciserar också bestämmelserna om personalen i vård utom hemmet. Liten personalstyrka eller bristande kompetens i relation till klienternas vårdberoende och vårdtyngden får inte leda till att en anstalt tar till begränsande åtgärder bara utifrån sina egna behov.

Det ingår också bestämmelser om nya begränsande åtgärder,

En ny begränsande åtgärd som föreslås är rätt för anstalten att omhänderta tobaksvaror och nikotinprodukter (65 § 4 mom.). Utskottet anser bestämmelsen vara motiverad. I motiven överläts det åt anstaltsledningen att avgöra om tobaksvaror ska omhändertas. Utskottet understryker att anstalterna på grundval av rökningförbudet och rökningbegränsningarna i tobakslagen (549/2016) är skyldiga att förbjuda rökning. Enligt 118 § i tobakslagen får personer under arton inte inneha tobaksvaror eller nikotinvätska.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Det finns också en ny bestämmelse om transport av barn som utan tillstånd avlägsnat sig från anstalten eller låter bli att återvända (69 a §). Anstalten ska utan dröjsmål vidta åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten. Barnet får inte transporteras av någon annan än en anställd inom vård- och fostringspersonalen som har den yrkeskompetens som avses i barnskyddslagen, av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller av någon annan behörig myndighet. Den som transporterar barnet får utföra kroppsvisitation på barnet. Personen har också rätt att omhänderta skadliga ämnen och föremål och att hålla fast barnet kortvarigt under transporten. Bestämmelsen innebär att eftersökningen och transporten inte kan läggas ut på exempelvis ett privat företag.

Utskottet välkomnar bestämmelsen om transport av barn som avlägsnar sig utan tillstånd, eftersom den förtydligar nuläget och säkerställer barnets rättigheter och barnets bästa. Enligt motiven till propositionen har transportererna ordnats på varierande sätt eftersom det inte har funnits någon rättslig grund. Man har exempelvis också anlitat privata färdtjänstföretag. Vid utfrågningen av sakkunniga kom det fram att det hänt att anställda vid privata färdtjänstföretag har infört begränsningar för barnen under transportererna, trots att de inte har haft någon lagstadgad rätt till det. Det finns inga dokumentanteckningar om eftersökningar och transporter av barn och färdtjänstpersonalen har inte övervakats av vare sig kommunerna eller tillsynsmyndigheterna.

I en del sakkunnigytranden framhölls det att de föreslagna bestämmelserna kan ha den följden att barnen är olovligt frånvarande längre och att riskerna för barnens hälsa och säkerhet därmed ökar, eftersom anstalterna inte alltid har tillgång till den fasta personal som krävs för transporter. Därför ansåg en del sakkunniga att det vore motiverat att anlita underleverantörer för transportererna.

Med avseende på barnets bästa är den primära åtgärden att försöka förhindra att barn och unga avlägsnar sig utan tillstånd från anstalten och att förkorta den tid som de är frånvarande. Enligt utskottet är det inte motiverat att anlita underleverantörer för transporter av barn som avlägsnat sig utan lov. Olovlig frånvaro kan ha ett samband med alkohol- och drogbruk, kriminalitet och sexuell utnyttjande. Barnen är därmed särskilt utsatta och därför krävs det yrkesskicklighet och social kompetens av dem som transporterar barnen tillbaka. Med den föreslagna bestämmelsen vill man försäkra sig om att den som är med vid transporten har den utbildning inom vård och fostran som behövs. Ibland kan det vara nödvändigt att använda begränsande åtgärder enligt barnskyddslagen. Därför medför det en del problem med avseende på 124 § i grundlagen om privata tjänstleverantörer anlitas för transportererna. Paragrafen föreskriver om överföring av förvaltningsuppgifter och förbud mot att överföra betydande offentlig makt på andra än myndigheter. Trots allt anser utskottet att det noggrant måste följas hur de nya bestämmelserna påverkar genomförandet av eftersökningar och transporter av barn som avlägsnat sig utan lov med hänsyn till barnets individuella situation och hälsotillstånd. Vidare anser utskottet det nödvändigt att man i det fortsatta utredar möjligheterna för privata barnskyddsinsättningar att begära handräckning från polisen.

Samtidigt föreslår utskottet att bestämmelserna om transport preciseras på det sätt som grundlagsutskottet föreslår. I utlåtandet förutsätter grundlagsutskottet att bestämmelserna preciseras på så sätt att det inte är tillåtet att hålla fast ett barn utanför ett transportmedel, eftersom fasthållande är avsett att vara ett medel för att säkerställa transporten. Social- och hälsovårdsutskottet påpekar därför att fasthållande inte är tillåtet utanför ett transportmedel för att exempelvis få in barnet i transportmedlet. Det finns anledning att till lagen också foga en bestämmelse om att transporten

Betänkande ShUB 42/2018 rd

ska genomföras på ett tryggt sätt och med beaktande av barnets individuella situation. Dessutom bör regleringen enligt grundlagsutskottet kompletteras med bestämmelser om beslut om verkställande av återförande av ett barn.

Utskottet noterar att kunskapsunderlaget för begränsande åtgärder enligt barnskyddslagen är bristfälligt för närvarande. Det finns till exempel ingen information om hur vanliga åtgärderna är eller hur de faktiskt används. Utskottet ser det som angeläget att det sker en nationell uppföljning av hur åtgärderna används. Vidare bör man i det fortsatta arbetet ta ställning till om bestämmelserna om begränsande åtgärder behöver ses över, särskilt med avseende på utövning och betydande utövning av offentlig makt enligt 124 § i grundlagen.

Övriga synpunkter

Utskottet välkomnar att regeringen vill stärka placerade barns kulturella rättigheter. Enligt propositionen ska det nämligen i klientplanen antecknas hur småbarnspedagogisk verksamhet och grundläggande utbildning ordnas under tiden för vård utom hemmet. Det är viktigt för barnens frigörelse att de får gå i skola och även kan erbjudas annan undervisning. Enligt 16 § i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning och utveckla sig själv. Även vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet är tryggad. Därmed har också barn som placerats utanför hemmet rätt till motsvarande övrig utbildning på lika villkor. Följaktligen föreslår utskottet att bestämmelserna kompletteras för att inte bara innefatta småbarnspedagogisk verksamhet och grundläggande utbildning utan för att också täcka in annan undervisning, exempelvis yrkesutbildning efter grundläggande utbildning. Vidare understryker utskottet vikten av att hemmet, placeringsstället och skolan samarbetar under placeringen utom hemmet.

Med tanke på starkare rättssäkerhet för barnet och dess vårdnadshavare är det positivt att barnskyddslagen föreslås få en bestämmelse om skyldighet för den som fattat ett beslut att skyndsamt informera barnet och barnets lagliga företrädare eller vårdnadshavare om innehållet i och grunderna för beslut och åtgärder samt om tillgängliga rättsmedel. De måste också informeras om möjligheten att få rättshjälp, påpekar utskottet.

Övervakningen av barnskyddet

Grundlagsutskottet påpekar att riksdagens justitieombudsman i sin laglighetskontroll har uppdagat avsevärda problem kring skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna i samband med begränsande åtgärder som privata barnskyddsanstalter har vidtagit mot sina placerade barn. Social- och hälsovårdsutskottet håller med grundlagsutskottet om att det måste säkerställas att barnens grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses inom barnskyddet och att det betyder att det behövs relevant tillsyn över barnskyddsanstalterna.

Det är positivt att det vidtagits åtgärder för att effektivisera tillsynen över vård utom hemmet, bland annat genom att regionförvaltningsverken ålagts skyldighet att höra barnen vid inspektioner. Därmed garanteras det att barnens erfarenheter beaktas bättre i tillsynen och att barnen blir mer delaktiga.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Utskottet håller med grundlagsutskottet om att statsrådet på grund av de avsevärda brister som upptäckts vid laglighetskontroller noggrant bör följa hur barnskyddslagen efterlevs och fungerar samt bevaka verksamheten vid privata barnskyddsanstalter och ingripa i uppdagade missförhållanden också via lagstiftning.

Lagmotionen

Utskottet tillstyrker lagmotion LM 86/2018 rd. I lagmotionen föreslås det att barnskyddslagen ändras. Kommunens skyldighet att ordna eftervård ska upphöra senast när klienten fyller 25 år alternativt fem år efter det att barnet senast har varit klient inom barnskyddet efter att placeringen utom hemmet enligt 75 § 1 mom. upphörde. Enligt den gällande barnskyddslagen upphör kommunens skyldighet att ordna eftervård senast när klienten fyller 21 år.

Många av de barnskyddsexperter och barnskyddsorganisationer som utskottet hört har förespråkat en höjning av den övre åldersgränsen för eftervård från 21 till 25 år, eftersom många unga i dag marginaliseras när eftervårdsåtgärderna upphör. I sin utredning med rekommendationer för utvecklingen av barnskyddet (2019) rekommenderar också socialöverrådet Aulikki Kananjoja att åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet höjs till 25 år (förslag 19: den övre åldersgränsen för eftervård bör höjas från 21 till 25 år, s. 44).

DETALJMOTIVERING

4 a §. Barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd. Syftet med bestämmelsen är enligt motiven att förtydliga skillnaden mellan sedvanlig fostran och begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. Barnskyddet ska enligt det föreslagna 1 mom. främja barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Barnskyddet ska trygga en med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå sedvanlig fostran, som omfattar omsorg om barnet i enlighet med barnets ålder, utvecklingsnivå, kulturella bakgrund och andra individuella behov samt att sätta därmed förknippade objektivt sett godtagbara gränser för barnet. Sedvanlig fostran av och omsorg om barn får enligt 2 mom. inte omfatta undertryckande, kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling av barnet. Sedvanlig fostran av barn får inte omfatta sådana begränsningar som avses i 11 kap. Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap., står det i 3 mom.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att syftet med bestämmelsen är legitimt. Grundlagsutskottet menar dock att uttrycken i bestämmelsen ("sedvanlig fostran" och "att sätta objektivt sett godtagbara gränser") tillsammans med de mångtydiga motiveringarna till bestämmelsen också kan leda till att gränsen till de begränsande åtgärderna blir otydligare och att åtgärder som inskränker barnets grundläggande fri- och rättigheter rättfärdigas genom att sedvanlig fostran åberopas. Grundlagsutskottet anser att det är nödvändigt att bestämmelsen preciseras väsentligt.

Social- och hälsovårdsutskottet noterar att paragrafen syftar till att dels klargöra skillnaden mellan vård, fostran, övervakning och omsorg samt begränsningar som ingriper i de grundläggande fri- och rättigheterna, dels stärka rätten till en balanserad utveckling och välfärd för barn som pla-

Betänkande ShUB 42/2018 rd

cerats utanför hemmet. Med anledning av grundlagsutskottets utlåtande föreslår social- och hälsovårdsutskottet att bestämmelsen preciseras på så sätt att uttrycken ”sedvanlig fostran” och ”objektivt sett godtagbara gränser” stryks i 1 mom. Barnets rätt att enligt paragrafen få god vård och uppfostran, tillsyn och omsorg med hänsyn till åldern och utvecklingsnivån samt balanserad utveckling och välfärd bestäms utifrån 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. Den nya bestämmelsen gäller all barnskyddsverksamhet, såväl öppenvård och familjevård som anstaltsvård.

Enligt 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är syftet med vårdnaden om barn att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära mänskliga relationer i synnerhet mellan barnet och föräldrarna. I och med en ändring av lagen om vårdnad om barn och umgängesrätt, som träder i kraft i december 2019, ska vårdnaden om barn också syfta till att värna andra människokontakter som är viktiga för barnet. Det kan till exempel vara fråga om relationen med syskon eller far- eller morföräldrar. Betydelsen av människorelationerna ska bedömas ur barnets synvinkel.

Vidare föreskrivs det i 1 § 2 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt att barn ska ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör såvitt möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål. Den ändring som träder i kraft i december i år innebär också en skyldighet att skydda barn mot alla former av fysiskt och psykiskt våld, försumlig behandling och utnyttjande. Den nya bestämmelsen bygger på artikel 19.1 i FN-konventionen om barnets rättigheter.

Enligt 1 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt ska barn uppfostras så att de får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. Enligt den gällande strafflagen har barn samma fysiska och psykiska integritet som vuxna. Barnet bör stödjas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

Barnets rätt till god vård och uppfostran samt behövlig tillsyn och omsorg kan analyseras och jämföras med vad som är accepterat i samhället över lag och i förhållande till vad som stöder barnets individuella uppväxt, utveckling och välbefinnande. Uppfostran varierar med tiden, och definitionen förändras i takt med nya forskningsresultat som gäller barns uppväxt och utveckling. Också lagstiftningen och kriminaliseringen av gärningar förändras över tid, och något som är lagstridigt kan aldrig accepteras.

Reglerna för uppfostran eller tillsyn får inte heller vara godtyckliga eller överdrivna. När sådana används ska man alltid beakta barnets ålder och utvecklingsnivå samt barnets övriga individuella behov och förhållanden, till exempel barnets religion, övertygelse och kulturella bakgrund. Också eventuella funktionsnedsättningar och sjukdomar bör beaktas. Exempelvis vid vilka klockslag ett barn ska komma hem eller gå till sängs och i vilken grad ett barn ska delta i gemensamma vardagssysslor förändras i takt med att barnet blir äldre, växer och utvecklas. Sensorisk överkänslighet, behandling av en sjukdom eller neurologiska problem kan påverka valet av goda vård- och uppfostringsmetoder. Ett barn får inte straffas för att ett annat barn på samma placeringsplats har handlat i strid med reglerna. Att straffa hela gruppen är heller inte acceptabelt. Ett barn får inte

Betänkande ShUB 42/2018 rd

straffas genom att lämnas utan mat om han eller hon till exempel har uppfört sig illa eller på grund av sensorisk överkänslighet inte kan äta den mat som serveras i gruppen.

Enligt ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (6.11.2013, dnr 2777/4/12) har ett barn under tiden i vård utom hemmet rätt till goda och varma människorelationer, rätt att visa sina egna känslor, rätt till god vård och omsorg, rätt till fysisk integritet samt okränkbar rätt till självbestämmande både på ett fysiskt och psykiskt plan. Den plats som ordnar vård och omsorg utom hemmet ska vid behov ställa upp sådana gränser inom ramen för den sedvanliga fostran som är anpassade efter barnets ålder och utvecklingsnivå. Syftet med reglerna är att lära barnet att förstå det omgivande samhällets krav samt hjälpa barnet att göra egna val och fatta egna beslut i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå. Syftet med uppfostran är att främja barnets välfärd på platsen för vård utom hemmet och tillgodose barnets rätt till god vård och omsorg.

När lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt bereddes var det ett uttalat syfte att vårdnadshavaren efter det att bestämmelsen trätt i kraft inte längre hade rätt att aga barnet och att också bestämmelsen om lindrig misshandel i 21 kap. 7 § i strafflagen blir tillämplig om en förälder eller en annan vårdnadshavare till barnet gör sig skyldig till misshandel som avses i bestämmelsen, fastän detta sker i uppfostrings syfte. På motsvarande sätt har heller inte till exempel vård- eller uppfostringspersonalen eller familjevårdaren rätt att aga ett barn som har placerats någon annanstans än hemma hos sin familj. Exempelvis är förödmjukelse, matrelaterade straff, straff för hela gruppen, hot om begränsande åtgärder, psykiskt undertryckande eller fysisk bestraffning inte godtagbara metoder enligt den föreslagna bestämmelsen eller lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, eftersom de här metoderna undertrycker och kränker barnet. Ett barn får inte straffas eller förödmjukas genom till exempel avklädning, beslagtagande av åldersriktiga kläder, smink eller andra saker som inte är farliga för barnet, läsande av barnets dagbok eller sättande av barnet i husarrest så att barnets skolgång förhindras.

Ett viktigt mål för uppfostran som uttryckligen nämns i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är att stödja barnets utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet. I enlighet med det här målet har det å andra sidan betonats att vårdnadshavaren alltid ska ta hänsyn till barnets åsikt, om det är möjligt med avseende på barnets ålder och utvecklingsnivå. I sina beslut ska vårdnadshavaren beakta barnets åsikt och eventuella önskemål. Visserligen har vårdnadshavaren i sista hand rätt att fatta beslut i ärenden som gäller barnet som person, om inte något annat uttryckligen föreskrivs. I sina beslut ska vårdnadshavaren dock handla inom gränserna för principerna och målen för vårdnaden om barnet och framför allt med hänsyn till barnets bästa och med respekt för barnet som självständig personlighet. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska motsvarande syften fyllas, såsom hörande av barnet, stöd för utvecklingen till självständig individ och bemötande av barnet som självständig person, när barnet är placerat någon annanstans än hos sin familj. I sista hand ska den kommunala barnskyddsmyndighet som förberett placeringen och den plats där barnet är placerat svara för att principerna och målen för vårdnaden om barnet fullföljs också i vård- och uppfostringspersonalens arbete.

Sedvanlig fostran av och omsorg om barn får enligt föreslagna 2 mom. inte omfatta undertryckande, kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling av barnet. Sedvanlig fostran av barn får heller inte omfatta sådana begränsningar som avses i 11 kap. Särskilda bestämmelser om

Betänkande ShUB 42/2018 rd

förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap., står det i 3 mom.

Utskottet föreslår att 2 mom. ändras på så sätt att det föreskriver om förhållandet mellan fostran, omsorg och begränsningar av barnets grundläggande fri- och rättigheter. Förbudet mot undertryckande, kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling följer av 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, så det behöver inte upprepas. Utskottet föreslår att 2 och 3 mom. i propositionen slås samman. Enligt 2 mom. ska begränsningar som inskränker de grundläggande fri- och rättigheterna vara möjliga endast med stöd av bestämmelserna i 11 kap. i barnskyddslagen. Vården, fostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta sådana begränsningar som avses i 11 kap.

Förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar ska enligt 2 mom. inte kunna kringgås genom att göra en faktisk begränsning med hänvisning till skäl som hör samman med fostran, vård, tillsyn eller omsorg. Det är fråga om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna när man genom en åtgärd blir tvungen att ingripa i någon av de fri- och rättigheter som tryggas i grundlagen, såsom rörelsefriheten eller rätten till personlig integritet. Om barnets grundläggande fri- och rättigheter begränsas med stöd av lag kan det dock inte leda till att någon annan grundläggande fri- och rättighet för barnet begränsas. Exempelvis får ett beslut om att begränsa rörelsefriheten inte begränsa barnets rätt till grundläggande utbildning. När man överväger en begränsning ska man bedöma om de krav som i lag ställs på vidtagande av en åtgärd uppfylls och i vilken utsträckning ingripande i barnets grundläggande fri- och rättigheter är godtagbart i respektive fall. Om en begränsande åtgärd inte uppfyller de krav som lagen ställer, får åtgärden heller inte vidtas med hänvisning till skäl som hör samman med vården, fostran, tillsynen eller omsorgen.

De gränser som lagts fast för barnet med anknytning till tillsynen eller fostran får inte leda till att begränsningar enligt barnskyddslagen används utan att det fattas beslut och utan att de lagfästa villkoren är uppfyllda. Det betyder att syftet med de metoder som används inom ramen för vård, fostran, tillsyn eller omsorg eller deras omfattning och intensitet inte får vara desamma som i fråga om de begränsningar som avses i barnskyddslagen. Av denna anledning kan exempelvis sätandet av gränser inom ramen för fostran eller tillsyn inte under några omständigheter jämföras med i lag föreskrivna begränsningar. Det är alltid fråga om sådana val som med fog kan betraktas som åtgärder som hänför sig till den individuella och behovsanpassade omsorgen om barnet. Med gränserna inom vård och fostran kan man alltså inte ingripa i barnets grundläggande fri- och rättigheter utan det är fråga om att ordna barnets dagliga vård och omsorg och stödja barnets uppväxt och utveckling. De regler som ingår i en god fostran som respekterar barnet som individ ska stå i rätt proportion till syftet med dem. Det måste också beaktas att artikel 31 i konventionen om barnets rättigheter tillförsäkrar barnet rätt till bland annat fritid och lek.

Också när det gäller barn som placerats utanför hemmet kan man av orsaker inom ramen för fostran, vård och tillsyn motivera den praxis enligt vilken barnen diskuterar med personalen om varför de vill avlägsna sig, trots att personalen inte kan förhindra att barnen avlägsnar sig. Placeringsplatsen ska se till att andra barn än de barn som omfattas av begränsningen av rörelsefriheten har möjlighet att i överensstämmelse med en i samhället allmänt godtagbar dygnsrytm självständigt avlägsna sig från enheten av egen vilja genom att komma överens om det med personalen. Ett så-

Betänkande ShUB 42/2018 rd

dant förfarande kan bidra till att säkerställa att barnen rör sig på ett säkert sätt och att de vuxna som ansvarar för barnen vet var barnen rör sig.

Att låsa dörrar kan inte användas som straff. Dörren till barnets eget rum kan inte heller låsas och barnet kan inte hindras att komma ut från sitt rum. Ett barn får inte skiljas från de övriga barnen på anstalten till exempel så att barnet förbjuds att delta i gemensamma sammankomster eller att vistas i de gemensamma utrymmena för en lång eller obestämd tid. Att barnet lugnar ner sig i sitt eget rum får under inga omständigheter jämföras med isolering av barnet.

30 §. Klientplan. Paragrafen föreskriver om en kundplan som ska göras upp för barnet. Den motsvarar huvudsakligen 30 § i den gällande lagen.

I propositionen föreslår regeringen att 3 mom. kompletteras med att det i klientplanen också ska antecknas hur barnets hälsovård, småbarnspedagogik och grundläggande utbildning ordnas under tiden för vård utom hemmet. Utskottet föreslår att 3 mom. justeras på så sätt att klientplanen för ett omhändertaget barn utöver en anteckning om den grundläggande utbildningen också ska innehålla en anteckning om hur övrig utbildning, såsom utbildning efter den grundläggande utbildningen, ska ordnas.

I fråga om 4 mom. påpekar utskottet att den gällande paragrafen redan innehåller en bestämmelse om en klientplan som ska upprättas för föräldrarna. För föräldrarna till ett omhändertaget barn ska det göras upp en separat klientplan som stöd i föräldraskapet, om det inte ska anses vara onödigt. Klientplanen för föräldrarna upprättas i enlighet med socialvårdslagen, eftersom föräldrarna själva inte är klienter inom barnskyddet. I propositionen föreslår regeringen att 4 mom. preciseras med att klientplanen för föräldrarna ska innehålla en bedömning av på vilka sätt man kan ordna särskilt stöd för föräldrarna för att främja en återförening av familjen. Utskottet påpekar i varje fall att barnets bästa alltid ska beaktas när träffar med föräldrarna ordnas och familjeåterförening främjas.

30 a §. Plan för vård och fostran. Enligt propositionen motsvarar 1 mom. det gällande 30 § 5 mom., och dessutom föreskrivs det i momentet om syftet med planen för vård och fostran. Enligt motiveringen till paragrafen ska barnets klientplan även för närvarande vid behov kompletteras med en plan för vård och fostran, men nu föreslås bestämmelser om syftet med planen på lagnivå. Syftet med planen för vård och fostran är att åskådliggöra målen i klientplanen och att detaljerat beskriva hur barnets behov möts medan ett gott bemötande av barnet tryggas. Utskottet framhåller att planen inte bara ska fokuseras på användningen av begränsningar, utan syftet är att precisera klientplanen och säkerställa ett gott bemötande av barnet. Samtidigt behövs det alltid en plan för vård och fostran för att säkerställa ett gott bemötande när begränsningar har tillgripits. Klientplanen för barnet ska med stöd av den nya bestämmelsen därför alltid kompletteras med en plan för vård och fostran för barnet, om begränsningar riktas mot barnet eller det kan antas att begränsningar kommer att riktas mot barnet i vården utom hemmet.

Utskottet föreslår att 1 mom. preciseras med att platsen för vård utom hemmet ska komplettera klientplanen med en plan för vård och fostran i samråd med den socialarbetare som svarar för barnets angelägenheter.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Utskottet föreslår också att paragrafrubriken ändras så att den bättre stämmer överens med innehållet.

32 a §. Information om tillgängliga rättsmedel. Enligt propositionen är den nya paragrafen avsedd att stärka både barnets och vårdnadshavarens rättsskydd.

I sitt utlåtande påpekar grundlagsutskottet att bestämmelsen också bör nämna information om rättshjälp i enlighet med artikel 37 d i konventionen om barnets rättigheter. Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att 1 mom. preciseras med att barnet och vårdnadshavaren utan dröjsmål också ska informeras om möjligheten till rättshjälp.

52 a §. Kulturella rättigheter under tiden för vård utom hemmet. Syftet med paragrafen är att precisera barnets rätt till småbarnspedagogik och grundläggande utbildning också under tiden för vård utom hemmet. Utskottet föreslår att 1—3 mom. kompletteras så att barnets rätt till övrig utbildning såsom studier på andra stadiet också preciseras. Enligt 16 § i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning och utveckla sig själv. Även vetenskapens, konstens och den högsta utbildningens frihet är tryggad. Därmed har också barn som placerats utanför hemmet rätt till motsvarande övrig utbildning på lika villkor.

61 a §. Allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar. I paragrafen fastställs allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar. Genom bestämmelsen stärks rättsskyddet för barn i vård utom hemmet och principen att alla begränsningar ska tillgripas som sista alternativ. Utskottet understryker att begränsningarna alltid ska gälla ett specifikt barn. Med andra ord får individuella begränsningar inte påverka andra barn på samma placeringsplats.

Enligt grundlagsutskottets utlåtande måste det särskilt nämnas i bestämmelsen att begränsande åtgärder inte får användas som straff. Grundlagsutskottet anser att det är nödvändigt att barnets bästa nämns i bestämmelsen som en faktor som ska beaktas vid övervägandet. Dessutom behöver ordalydelsen preciseras så att det blir klart att samtliga villkor för begränsande åtgärder ska vara uppfyllda för att åtgärderna ska kunna tillgripas. Dessutom anser utskottet det motiverat att nämna även barnets ålder bland kriterierna i bestämmelsen.

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att paragrafen ändras i enlighet med grundlagsutskottets utlåtande. Enligt den nya 1 punkten ska begränsningen alltid vara förenlig med barnets bästa med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Enligt artikel 3.1 i konventionen om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn och vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter och lagstiftande organ. De föreslagna 1—5 punkten blir 2—6 punkt. Dessutom preciseras 1 mom. så att det blir klart att samtliga villkor för begränsande åtgärder ska vara uppfyllda för att åtgärderna ska kunna tillgripas.

Utskottet föreslår att paragrafen får ett nytt 2 mom. där det föreskrivs om en möjlighet att begränsa kontakter om barnet inte vill hålla kontakt.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Det föreslagna 2 mom. blir därmed 3 mom. Utskottet föreslår att 3 mom. kompletteras med bestämmelser om att begränsningar ska genomföras säkert och med respekt för barnet. Det betyder att begränsningarna ska genomföras med hänsyn till barnets individuella egenskaper och situation. Under den tid begränsningen varar ska barnets individuella behov och grundläggande behov tillgodoses.

61 b §. Plan om gott bemötande. Paragrafen föreskriver om en plan om gott bemötande som serviceproducenten ska upprätta. Utskottet föreslår att paragrafen och dess rubrik ändras så att begreppet allmän plan om gott bemötande ändras till plan om gott bemötande.

Dessutom föreslår utskottet att 2 mom. 2 punkten omformuleras så att den svarar mot formuleringen i 4 a § enligt utskottets förslag. Paragrafens 3 mom. föreslås bli kompletterat med att planen om gott bemötande ska skickas för kännedom till den kommun som svarar för placeringen av barnet och till den socialarbetare som svarar för barnets angelägenheter.

66 §. Kroppsvisitation. I propositionen föreslår regeringen att den gällande 66 § om kroppsvisitation och kroppsbesiktning delas upp i två paragrafer. Dessutom föreslås 66 § om kroppsvisitation bli kompletterad med att kroppsvisitation får företas också om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig sådana i 65 § 3 mom. avsedda andra ämnen eller föremål som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att man bör överväga huruvida kroppsvisitation över huvud taget är nödvändig i de situationer som avses i 3 mom. Grundlagsutskottet tar fasta på att de ämnen och föremål som avses i 65 § 1 och 3 mom. och syftena med omhändertagandet av dem och med kroppsvisitationen inte är sinsemellan jämförbara med tanke på tryggheten av de grundläggande fri- och rättigheterna. I varje fall ska förutsättningarna för kroppsvisitation i de situationer som avses i 3 mom. vara striktare än i de situationer som avses i 1 mom.

Barnskyddslagens 65 § 1 mom. föreskriver om omhändertagande av berusningsframkallande ämnen eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana och ämnen eller föremål som är avsedda att skada barnet eller någon annan. Med stöd av 66 § kan omhändertagandet ske med hjälp av kroppsvisitation. Utifrån grundlagsutskottets utlåtande anser social- och hälsovårdsutskottet att kroppsvisitation inte får företas i situationer enligt 65 § 3 mom. där det misstänks att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig andra än i 65 § 1 mom. avsedda ämnen eller föremål som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Därför föreslår utskottet att hänvisningen till 65 § 3 mom. stryks i 1 mom. Dessutom påpekar utskottet att den begränsande åtgärden enligt 74 a § ska gås igenom tillsammans med barnet efter situationen.

69 a §. Återförande av barn som utan tillstånd avlägsnat sig från anstalten. I propositionen föreslås en ny bestämmelse om hur barn som utan tillstånd avlägsnat sig från en barnskyddsanstalt eller låtit bli att återvända dit ska transporteras tillbaka till anstalten. Syftet med bestämmelsen är att skapa klarhet i nuläget, då det saknas reglering.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Grundlagsutskottet anser att bestämmelsen behövs. För exakthetens skull bör det framgå av 69 a § 4 mom. att man inte kan förlita sig på fasthållande utanför ett fordon. Det finns skäl att till lagen foga också en bestämmelse om att transporten ska genomföras på ett tryggt sätt och med beaktande av barnets individuella situation. Dessutom bör regleringen kompletteras med bestämmelser om beslutet om verkställande av återförande av ett barn.

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår att momentet ändras på det sätt som grundlagsutskottet förutsätter. Dessutom ska paragrafrubriken ändras så att den bättre motsvarar innehållet i paragrafen, det vill säga återförande av barn till anstalten.

I fråga om 1 mom. noterar utskottet att bestämmelsen om återförande av barn som olovligt lämnat anstalten inte är avsedd att hindra barnet från att självt eller med hjälp av någon annan återvända frivilligt till platsen för vård utom hemmet. Barnet eller till exempel en förälder eller bekant kan med en anställd på barnskyddsanstalten eller socialarbetaren komma överens om hur barnet självständigt eller med stöd av en bekant vuxen ska återvända till anstalten. Därför föreslås paragrafen bli preciserad på så sätt att man ska komma överens om hur barnet transporteras tillbaka till anstalten om han eller hon inte återvänder frivilligt.

Vidare föreslår social- och hälsovårdsutskottet med anledning av grundlagsutskottets utlåtande att paragrafen kompletteras med ett nytt 2 mom. om beslut om återförande av barn och om anknytande transport. Barnets socialarbetare ska besluta hur transporten kan ordnas på ett säkert sätt. Transporten ska genomföras med beaktande av trafiksäkerheten. Socialarbetaren ska motivera sitt beslut och avgöra återförandet. Beslutet ska också gälla hur barnet ska återföras (t.ex. med ledsagare i tåg eller flygplan), vem som ska vara ledsagare och om barnet ska hämtas och återföras till anstalten med bil. Socialarbetaren ska bedöma om det är sannolikt eller möjligt att barnet rymmer eller skadar sig självt under återföringen.

I brådskande fall ska beslutet om återföring, anknytande transport och ett säkert sätt att ordna transporten fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Beslutet ska innefatta bedömningen av återföringen av barnet och de andra faktorerna som nämns ovan.

I och med det nya 2 mom. blir 2–4 mom. i propositionen 3–5 mom.

Paragrafens 4 mom. (3 mom. i RP) föreslås bli preciserat på så sätt att kroppsvisitation av barnet endast får företas i den bil som används för transporten. Det går alltså inte att göra kroppsvisitation under transporten till exempel i kollektivtrafik. Dessutom föreslår utskottet att hänvisningen till 65 § 3 mom. stryks.

Paragrafens 5 mom. (4 mom. i RP) föreslås bli preciserat i enlighet med grundlagsutskottets utlåtande på så sätt att fasthållande av barnet får tillgripas endast i den bil som används för transporten. Bestämmelsen berättigar inte till att ta fast barn utanför anstalten och gården i anslutning till den eller att hålla fast barnet till exempel under en tåg- och flygresa, i bussen eller i taxin, det vill säga i kollektivtrafiken. Dessutom föreslås 5 mom. bli preciserat med att fasthållandet alltid ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till barnets ålder, kön, kulturella och reli-

Betänkande ShUB 42/2018 rd

giösa bakgrund samt individuella situation. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt.

74 §. Anteckningar om begränsande åtgärder. Utskottet föreslår att 2 mom. kompletteras med att grunderna för och orsakerna till att isoleringen upphör ska antecknas.

74 a §. Bedömning av en begränsning som riktats mot ett barn. Syftet med paragrafen är att precisera hur en begränsning som tillgripits i fråga om ett enskilt barn ska utvärderas individuellt i efterhand.

Utskottet föreslår att 2 mom. kompletteras med att den plats där barnet vårdas utom hemmet ska lämna den socialarbetare som svarar för barnets angelägenheter uppgifter om begränsningar som riktats mot barnet och en utredning över den barnspecifika bedömningen av begränsningarna.

I 3 mom. föreskrivs det om bedömning av om placeringsplatsen är lämplig. Utskottet påpekar att lämpligheten under alla omständigheter måste bedömas övergripande. Begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna kommer alltid i sista hand. Upprepade begränsningar kan också vara ett tecken på att stödet är av fel typ eller att den plats där barnet är placerat är olämplig, eller bådadera.

75 §. Barns och unga personers rätt till eftervård. Paragrafen föreskriver om barns och unga personers rätt till eftervård. Enligt 3 mom. upphör kommunens skyldighet att ordna eftervård senast när den unga personen fyller 21 år. Utskottet föreslår att 3 mom. ändras så att skyldigheten att ordna eftervård upphör senast när den unga personen fyller 25 år. Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar 1 och 2 mom. i den gällande lagen.

Ikraftträdande. De ändringar som föreslås i propositionen avses träda i kraft den 1 april 2019. Planen om gott bemötande föreslås dock träda i kraft den 1 januari 2020. På grund av den tid som krävs för riksdagsbehandling och stadfästelse föreslår utskottet att ikraftträdandet senareläggs. Ikraftträdandet måste infalla så att det går att genomföra sådan tillräcklig utbildning och sådana tillräckliga anvisningar som verkställigheten av lagen kräver. Utskottet anser också att planen om gott bemötande måste införas samtidigt som de andra lagändringarna träder i kraft.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 237/2018 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner lagförslaget i lagmotion LM 86/2018 rd.

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av barnskyddslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i barnskyddslagen (417/2007) 64 § sådan den lyder i lag 88/2010,
ändras 30, 60, 65—67, 69, 70, 74, 75 och 80, av dem 30 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1302/2014, 60 § sådan den lyder i lag 297/2016, 67, 69, 70 och 74 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 88/2010, 65 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1111/2017 och 80 § sådan den lyder i lagarna 1566/2009 och 925/2011, samt
fogas till lagen nya 4 a, 30 a, 32 a, 52 a, 61 a, 61 b, 66 a, 69 a och 74 a § som följer:

4 a §

Barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd

Barnskyddet ska säkerställa en god vård och fostran av barnet, en med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövlig tillsyn och omsorg samt barnets rätt till en balanserad utveckling och välfärd i enlighet med vad som föreskrivs i 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt. ~~Barnskyddet ska trygga en med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå sedvanlig fostran. Sedvanlig fostran omfattar omsorg om barnet i enlighet med barnets ålder, utvecklingsnivå, kulturella bakgrund och andra individuella behov samt att sätta därmed förknippade objektivt sett godtagbara gränser för barnet.~~

~~Sedvanlig fostran av och omsorg om barn får inte omfatta undertryckande, kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling av barnet. Sedvanlig fostran av barn får inte omfatta sådana begränsningar som avses i 11 kap.~~

Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för bruk av och skyldigheten att fatta beslut om begränsningar finns i 11 kap. **Vården, uppfostran, tillsynen och omsorgen får inte omfatta begränsningar som avses i 11 kap.**

30 §

Klientplan

För ett barn som är klient inom barnskyddet ska en klientplan göras upp.

Klientplanen ska, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp och ses över i samråd med barnet och vårdnadshavaren samt vid behov med en annan laglig företrädare för barnet, föräldrarna, någon annan person som svarar för barnets vård och fostran eller står barnet nära och någon som väsentlig omfattning deltar i vårdnaden om barnet. I klientplanen antecknas de omständigheter och saker som målet är att påverka, barnets och familjens behov av stöd, tjänster och andra stödåtgärder genom vilka målet är att behovet av stöd ska mötas samt den tid inom vilken man uppskattar att målen kan uppnås. I klientplanen ska även antecknas de berörda avvikan-

Betänkande ShUB 42/2018 rd

de meningar om behovet av stöd och ordnandet av tjänster och andra stödåtgärder. Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året.

I klientplanen för ett omhändertaget barn ska dessutom antecknas målet och syftet med vården utom hemmet, ordnandet av särskilt stöd och särskild hjälp för barnet, barnets föräldrar, barnets vårdnadshavare eller andra personer som svarar för barnets vård och fostran samt hur barnets hälso- och sjukvård, småbarnspedagogik, ~~och~~ grundläggande utbildning och övrig utbildning ordnas. I planen skrivs också in hur kontakten med barnet ska upprätthållas och samarbetet med barnets föräldrar och andra barnet närstående personer genomförs samt hur strävan efter att återföreningen ska beaktas utifrån barnets bästa.

För föräldrarna till ett omhändertaget barn ska det göras upp en separat klientplan som stöd i föräldraskapet, om det inte ska anses vara onödigt. Planen ska utöver övrig bedömning av servicebehovet även innehålla en bedömning av på vilka sätt man kan ordna särskilt stöd för föräldrarna för att främja en återförening av familjen. Planen ska vid behov göras upp i samråd med den övriga social- och hälsovården.

I klientplanen för ett barn eller en ung person i eftervård antecknas målet och syftet med eftervården samt ordnandet av särskilt stöd och särskild hjälp för barnet eller den unga personen och för föräldrarna, vårdnadshavarna eller andra som svarar för barnets eller den unga personens vård och fostran.

30 a §

Plan för vård och fostran

Platsen för vård utom hemmet ska vid behov i samråd med den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter komplettera klientplanen med en särskild plan för vård och fostran. Har det inte tidigare gjorts upp en plan för vård och fostran för barnet, ska planen göras upp utan dröjsmål, om begränsningar har riktats mot barnet i vård utom hemmet eller om det är sannolikt att begränsningar kommer att riktas mot barnet. Syftet med planen för vård och fostran är att åskådliggöra målen i klientplanen och att detaljerat beskriva hur barnets behov möts medan ett gott bemötande av barnet tryggas.

Planen för vård och fostran ska göras upp tillsammans med barnet. För upprättandet av planen för vård och fostran ska även barnets vårdnadshavare höras, om inte detta är uppenbart onödigt eller omöjligt. Planen för vård och fostran ska tillställas den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för kännedom.

32 a §

Information om tillgängliga rättsmedel

Barnet och barnets lagliga företrädare och vårdnadshavare ska utan dröjsmål ges information om innehållet i och grunderna för beslut och åtgärder enligt denna lag samt om de tillgängliga rättsmedlen och om möjligheterna till rättshjälp. Barnets förälder ska ges information om i 89 § 1 och 2 mom. avsedda beslut i vilka ändring kan sökas, om sådan begränsning av kontakterna som omfattar föräldern och om andra beslut som föräldern behöver informeras om. Informationen ska ges i begriplig form och på ett tillgängligt sätt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå och de kommunikationsmetoder som mottagaren använder.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Om begränsningar, brådsakande placering eller omhändertagande enligt denna lag har riktats mot ett barn som varit i ett tillstånd där han eller hon inte har kunnat förstå åtgärdens innebörd, ska den information som avses i 1 mom. ges genast när barnet kan förstå innebörden.

Allmänna bestämmelser om vård utom hemmet

52 a §

Kulturella rättigheter under tiden för vård utom hemmet

Barnet har rätt till småbarnspedagogik och grundläggande utbildning under tiden för vård utom hemmet i enlighet med vad som föreskrivs i lagen om småbarnspedagogik (540/2018) och lagen om grundläggande utbildning (628/1998). I barnets klientplan ska det antecknas hur småbarnspedagogiken, ~~eller~~ den grundläggande utbildningen **eller den övriga utbildningen** ordnas för barnet under tiden för vård utom hemmet.

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller någon annan anställd inom barnskyddet ska samarbeta med anordnaren av småbarnspedagogik, ~~eller~~ grundläggande utbildning **eller övrig utbildning** under beredningen av placeringen av barnet utanför hemmet och under tiden för placeringen.

En anställd som svarar för barnets vård och fostran i vård utom hemmet ska samarbeta med anordnaren av småbarnspedagogik, ~~eller~~ grundläggande utbildning **eller övrig utbildning**.

60 §

Personal

En barnskyddsanstalt ska ha ett tillräckligt stort antal sådana yrkesutbildade personer inom socialvården som avses i 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården och tillräcklig annan personal för den vård och fostran som barn och unga personer behöver.

Den föreståndare som ansvarar för vård- och fostringsuppgifter vid anstalten ska uppfylla de krav som föreskrivs i 46 a § 3 mom. i socialvårdslagen.

I antalet anställda och personalstrukturen för personalen i vård- och fostringsuppgifter ska hänsyn tas till de särskilda behoven bland verksamhetsenhetens klienter och verksamhetens art. Personaltillgången, personalens kompetens och introduktionen av personalen ska tryggas så att brister i fråga om dem inte leder till tillgripande av begränsningar eller till sådana sätt att genomföra begränsande åtgärder eller sådan praxis som äventyrar barnets säkerhet eller kränker barnets människovärde.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

11 kap.

Begränsningar i vård utom hemmet

61 a §

Allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar

Begränsningar enligt detta kapitel får tillgripas endast om

1) begränsningen är förenlig med barnets bästa och står i rätt proportion till barnets ålder och utvecklingsnivå, (Ny)

2) begränsningen är motiverad med tanke på barnets vård och omsorg eller syftet med beslutet om vård utom hemmet samt lämplig för ändamålet,

3) det är nödvändigt att tillgripa en begränsning på grund av att barnets egen eller någon annans hälsa är utsatt för allvarlig fara eller för att trygga barnets egen eller någon annans fysiska integritet eller förhindra omfattande egendomsskada,

4) begränsningen står i rätt proportion till det intresse som ska skyddas,

5) barnets åsikt om begränsningen har utretts i enlighet med 20 §, om den inte är uppenbart omöjlig att utreda, och

6) andra, lindrigare metoder inte lämpar sig för situationen.

Trots 1 mom. 3 punkten får kontakter begränsas om barnet inte vill hålla kontakt. (Nytt 2 mom.)

Begränsningen ska ske tryggt, med respekt för barnets människovärde och med hänsyn till barnets individuella situation, ålder, kön och kulturella och religiösa bakgrund. Under tiden för begränsningen ska barnets individuella behov och grundläggande behov tillgodoses. Begränsningen får inte innehålla undertryckande, bestraffning eller annan kränkande behandling. Bruket av en begränsning ska upphöra genast när begränsningen inte längre är nödvändig. En begränsning får inte tillgripas som straff eller medföra skada eller olägenhet för barnet.

61 b §

Plan om gott bemötande

Serviceproducenten ansvarar för att varje barnskyddsanstalt som ordnar vård och omsorg för barn som placerats med stöd av denna lag har en allmän plan om gott bemötande som en del av planen för egenkontroll.

Planen om gott bemötande ska ange

1) åtgärder för att stärka, stödja och upprätthålla barnens självbestämmanderätt med beaktande av åldersnivån,

2) de tillvägagångssätt och den i 4 a § avsedda goda vård, fostran och med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå behövliga tillsyn och omsorg som tillämpas för att vård utom hemmet ska kunna ordnas i första hand utan begränsningar som avses i denna lag,

3) hur säkerheten för alla barn vid enheten tryggas i samband med bruk av begränsningar,

4) hur säkerheten för dem som deltar i tillhandahållandet av tjänsterna och vården och för andra som är anställda vid eller befinner sig på verksamhetsenheten tryggas i samband med bruk av begränsningar och i andra situationer där de kan riskera att utsättas för våld,

Betänkande ShUB 42/2018 rd

- 5) hur begränsningar som avses i denna lag genomförs och i vilka situationer de kan tillgripas,
- 6) allmänna tillvägagångssätt efter att begränsningar tillgripits,
- 7) hur barnen informeras om sina möjligheter att söka ändring och anföra klagomål.

När ~~den allmänna~~ planen om gott bemötande görs upp och när den ses över ska de barn som är placerade i verksamhetsenheten höras, och de ska ges möjlighet att delta i utarbetandet av planen. När planen är färdig ska den gås igenom tillsammans med de barn som är placerade i enheten, och planen ska placeras så att alla kan se den. Planen ska skickas för kännedom till den kommun som ansvarar för placeringen av barnet och till den socialarbetare som ansvarar för angelägenheterna i fråga om barn som placerats på en enhet, och planen ska utvärderas och ses över årligen.

65 §

Omhändertagande av ämnen och föremål

Om ett barn innehar berusningsframkallande ämnen eller redskap som särskilt lämpar sig för bruket av sådana, ska de omhändertas av anstalten. Likaså ska anstalten omhänderta ämnen och föremål som ett barn innehar och som är avsedda att skada barnet eller någon annan. Anstalten får omhänderta ämnen och föremål vars egenskaper gör att de lämpar sig för att äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet eller för att skada egendom, om det är sannolikt att barnet använder ämnena eller föremålen på det sätt som avses i detta moment. På överlämnande eller förstöring av omhändertagen egendom tillämpas vad som föreskrivs i någon annan lag. Bestämmelser om förstöring av alkoholdrycker och andra alkoholhaltiga ämnen som avses i alkohollagen (1102/2017) finns i 86 § i den lagen.

Ett omhändertagande enligt 1 mom. kan göras av föreståndaren för anstalten eller av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren eller en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål underrättas om saken, och denne ska besluta om omhändertagandet, om egendomen inte återlämnas.

Anstalten får dessutom omhänderta andra än i 1 mom. avsedda ämnen och föremål som ett barn innehar och som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Beslut om omhändertagande fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Åtgärden får inte pågå längre än vad som är nödvändigt av ett skäl som avses i detta moment och med avseende på barnets vård och fostran.

Om ett barn innehar produkter som den som inte har fyllt 18 år inte får inneha enligt 118 § i tobakslagen (549/2016), får produkterna omhändertas av anstalten. Ett omhändertagande kan göras av föreståndaren för anstalten eller av en person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Beslut om omhändertagande fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal, om egendomen inte återlämnas.

Senast när vården utom hemmet i anstalten upphör ska den omhändertagna egendomen återlämnas till barnet, om inte något annat föreskrivs om återlämnande eller förstöring av egendomen i någon annan lag.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

66 §

Kroppsvsitation

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder har eller annars bär på sig ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 eller 3 mom., får kroppsvsitation företas för att utreda saken.

Kroppsvsitationen företas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Om inte något annat följer av särskilda skäl ska kroppsvsitationen företas i närvaro av en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Den som företar och den som är närvarande vid kroppsvsitationen ska vara av samma kön som barnet, om de inte är yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Den som företar eller den som är närvarande vid kroppsvsitationen får dock vara av annat kön än barnet, om barnets eller någon annans säkerhet kräver att åtgärden vidtas omedelbart.

66 a §

Kroppsbesiktning

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn har använt ämnen som avses i 65 § 1 mom., får barnet underkastas kroppsbesiktning som kan omfatta ett utandningsprov eller tagande av blod-, hår-, urin- eller salivprov. Om ett barn som på anstalten har underkastats kroppsbesiktning bestrider bruk av berusningsmedel enligt 65 § 1 mom., eller om det för att utreda om resultatet av kroppsbesiktningen är tillförlitligt annars är påkallat, ska provet skickas för kontroll på tillbörligt sätt.

Beslut om kroppsbesiktning fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Kroppsbesiktningen utförs av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller av någon annan som avlagt en för uppgiften lämplig yrkesexamen. Om kroppsbesiktning utförs av någon annan än en yrkesutbildad person inom sjuk- och hälsovården, ska en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller någon annan som avlagt en för uppgiften lämplig yrkesexamen vara närvarande. Endast yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården får ta blodprov. Kroppsbesiktningen ska utföras så att den inte medför onödig olägenhet för barnet.

Den som företar och den som är närvarande vid kroppsbesiktningen ska vara av samma kön som barnet, om de inte är yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Den som företar och den som är närvarande vid kroppsbesiktningen får dock vara av annat kön än barnet, om barnets eller någon annans säkerhet kräver att åtgärden vidtas omedelbart.

67 §

Granskning av egendom, försändelser och utrymmen samt kvarhållande av försändelser

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn innehar ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 eller 3 mom. eller om barnets vistelseort måste utredas skyndsamt för att syftet med

Betänkande ShUB 42/2018 rd

vården utom hemmet ska uppnås, får de utrymmen som barnet förfogar över eller den egendom som barnet innehar granskas.

Om det finns grundad anledning att misstänka att ett brev eller ett därmed jämförbart annat förtroligt meddelande eller någon annan försändelse till barnet innehåller ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 eller 3 mom., får innehållet i försändelsen granskas utan att brev eller andra förtroliga meddelanden läses.

Beslut om granskning enligt 1 och 2 mom. fattas och granskningen företas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Granskningen ska företas i närvaro av barnet och en annan person i anstaltens vård- och fostringspersonal. De utrymmen som barnet förfogar över eller den egendom som barnet innehar kan dock av särskilda skäl granskas också utan att barnet eller en annan person är närvarande. Orsaken till granskningen ska klargöras för barnet.

Den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter har dessutom rätt att av särskilda skäl besluta att ett sådant meddelande eller en sådan försändelse som avses i 2 mom. antingen helt eller delvis inte ska frambefordras till barnet, om innehållet i meddelandet eller försändelsen med hänsyn till omständigheterna som helhet med fog kan bedömas utgöra ett allvarligt hot mot barnets eller någon annans liv, hälsa, säkerhet eller utveckling. Försändelsen ska utan dröjsmål tillställas den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter för att denne ska fatta beslut i ärendet. För beslutsfattandet får socialarbetaren läsa ett brev eller ett annat förtroligt meddelande, om det i ett enskilt fall finns grundad anledning att misstänka att meddelandets innehåll kan äventyra barnets eller någon annans liv, hälsa, säkerhet eller utveckling.

69 §

Begränsning av rörelsefriheten

Ett barn får, om det är nödvändigt för barnets omsorg och motsvarar barnets bästa, för viss tid förbjudas att avlägsna sig från anstaltens område, anstalten eller en viss bostadsenhets lokaler, om

1) beslutet om vård utom hemmet har fattats på grund av att barnet allvarligt har äventyrat sin hälsa eller utveckling genom att använda berusningsmedel eller begå en brottslig gärning som inte kan anses vara ringa eller genom något annat därmed jämförbart beteende,

2) barnet under sin vistelse i anstalten betar sig på ett sätt som avses i 1 punkten, eller

3) begränsningen i övrigt behövs med avseende på vården eller omsorgen om barnet för att skydda barnet mot ett beteende som allvarligt skadar honom eller henne.

Föreståndaren för anstalten eller en person inom anstaltens vård- och fostringspersonal som förordnats av föreståndaren får besluta om en begränsning av rörelsefriheten som sammanlagt gäller i högst sju dygn. Om det finns behov av att förlänga begränsningen eller om det redan från början bestäms att begränsningen ska gälla i mer än sju dygn, fattas beslutet om begränsningen av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska utan dröjsmål underrättas om saken för att denne ska fatta beslut i ärendet. Begränsningen får gälla i högst 30 dygn åt gången.

Begränsningen av rörelsefriheten får inte bestämmas vara vidsträcktare eller pågå längre än barnets vård och fostran nödvändigt förutsätter. Begränsningen ska också avslutas genast när den inte längre är nödvändig på det sätt som anges i 1 mom.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

69 a §

Återförande av barn som utan tillstånd avlägsnat sig från anstalten

Om ett barn utan tillstånd har avlägsnat sig från barnskyddsanstalten (anstalten) eller om ett barn efter att med tillstånd ha avlägsnat sig inte återvänder dit i enlighet med vad man på förhand kommit överens om, ska anstalten utan dröjsmål vidta åtgärder för att hitta barnet och återföra det till anstalten samt underrätta den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet om barnets olovliga frånvaro. När man fått reda på barnets vistelseort, ska anstalten och den myndighet som ansvarar för vården av barnet utom hemmet tillsammans avtala om transporten av barnet tillbaka till anstalten, om barnet inte återvänder frivilligt.

Beslut om återförande av barnet, anknytande transport och ett säkert sätt att ordna transporten ska fattas av den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. I brådskande fall ska beslutet om återföring, anknytande transport och ett säkert sätt att ordna transporten fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. Föreståndaren för anstalten eller den av föreståndaren förordnade personen i anstaltens vård- och fostringspersonal ska utan dröjsmål meddela den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om beslutet. (Nytt 2 mom.)

Transporten av barnet får genomföras endast av en sådan anställd inom anstaltens vård- och fostringspersonal som har i denna lag avsedd yrkeskompetens, av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter eller av en annan behörig myndighet. Åtgärder för att hitta och transportera barn får inte genomföras i form av köpta tjänster. Anteckningar om åtgärderna för att hitta och transportera barnet ska göras i barnets klienthandlingar i enlighet med lagen om klienthandlingar inom socialvården (254/2015).

Den i 3 mom. avsedda person som transporterar barnet får under de förutsättningar och på de sätt som föreskrivs i 66 § företa en kroppsvisitation av barnet i den bil som används för transporten för att trygga en säker transport. Dessutom får den som transporterar barnet under transporten omhändertaga sådana i 65 § 1 och 3 mom. avsedda ämnen och föremål som barnet innehar. Om omhändertagna ämnen eller föremål inte återlämnas till barnet efter transporten, ska det fattas ett beslut om saken i enlighet med 65 § 2 mom.

Under transporten av barnet får den i 3 mom. avsedda person som transporterar barnet kortvarigt hålla fast barnet i den bil som används för transporten för att trygga en säker transport, om barnet på basis av sitt förvirrade eller hotfulla beteende sannolikt skulle skada sig självt eller andra och fasthållandet är nödvändigt på grund av en överhängande fara för barnets eller någon annans liv, hälsa eller säkerhet. Fasthållandet ska ske på ett sätt som är tryggt för barnet med hänsyn till dess ålder, kön, kulturella och religiösa bakgrund samt individuella situation. Fasthållandet ska upphöra genast när det inte längre är nödvändigt. Den som hållit fast ett barn ska lämna en skriftlig rapport om det till föreståndaren för anstalten. Barnets hälsotillstånd ska undersökas, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller fysiska märken eller om barnet begär det. Bestämmelser om excess i samband med fasthållande finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § i strafflagen.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

70 §

Isolering

Ett barn får isoleras från de andra barnen i anstalten, om barnet på basis av sitt beteende är till fara för sig självt eller andra eller om isolering av någon annan särskilt grundad anledning är nödvändig med hänsyn till barnets liv, hälsa eller säkerhet. Isoleringen får inte vara vidsträcktare eller pågå längre än vården av och omsorgen om barnet nödvändigt förutsätter. Isoleringen får inte förlängas till längre än 12 timmar i ett stäck utan att det fattas ett nytt beslut om saken. Isoleringen ska avbrytas genast när den inte längre är nödvändig.

Beslut om isolering fattas av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal. När det har bestämts att ett barn ska hållas isolerat ska det samtidigt bestämmas vem i anstaltens vård- och fostringspersonal som ska se till barnets säkerhet. Hela den tid barnet hålls isolerat ska den som ser till barnets säkerhet övervaka barnet inne i samma rum eller i omedelbar närhet av rummet, så att denne har möjlighet att få kontakt med barnet. Barnet ska också ha möjlighet att få kontakt med den som ser till barnets säkerhet. Barnets förhållanden under den tid isoleringen pågår ska ordnas så att barnet får tillräcklig omsorg och vård samt möjlighet att samtala med den som ser till barnets säkerhet.

Beslut om förlängning av isoleringen omedelbart efter isolering enligt 1 mom. får fattas endast om de i 1 mom. angivna förutsättningarna för isolering fortfarande föreligger. Dessutom förutsätts att det alltjämt inte är ändamålsenligt eller möjligt att ordna barnets vård på något annat sätt. Isoleringstiden får då inte överstiga sammanlagt 24 timmar.

Innan beslut om förlängning av isoleringen fattas ska barnet genomgå en läkarundersökning, om inte detta är uppenbart onödigt. Vid behov ska en läkarundersökning företas också vid isoleringens början, medan isoleringen pågår eller när isoleringen avslutas.

Föreståndaren för anstalten eller en person inom anstaltens vård- och fostringspersonal som förordnats av föreståndaren ska utan dröjsmål underrätta den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter om isoleringen eller om att isoleringen förlängts.

74 §

Anteckningar om begränsande åtgärder

För tryggande av uppföljningen och övervakningen av bruket av sådana begränsande åtgärder som avses i 65—70 § ska barnskyddsanstalten på behörigt sätt göra anteckningar om de begränsande åtgärder som den har vidtagit. Anteckningarna ska omfatta en beskrivning av den begränsande åtgärden, hur begränsningen genomförts, hurdana andra begränsningar som eventuellt har tillgripits samtidigt, grunden för åtgärden och hur länge den varat, namnet på den som har fattat beslut om åtgärden, genomfört åtgärden i praktiken och närvarat vid genomförandet, samt vid behov uppgifter om de grundade anledningar som avses i 66 § 1 mom. och 66 a § 1 mom. och om de särskilda skäl som avses i 67 § 3 mom. Vidare ska åtgärdens eventuella inverkan på planen för vård och fostran beskrivas. Sättet att höra barnet innan beslutet om begränsningen fattats eller innan begränsningen genomförts ska beskrivas. Även barnets åsikt om saken ska antecknas.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ska, under den tid en i 70 § avsedd isolering pågår, i de handlingar som gäller isolering av barnet göras anteckningar om den situation som lett till isoleringen, hur isoleringen genomförts samt på vilket sätt grunderna för förlängning av isoleringen

Betänkande ShUB 42/2018 rd

fortlöpande har bedömts under isoleringen. I handlingarna om isoleringen ska grunderna för och orsakerna till att isoleringen upphört antecknas.

Innehållet i anteckningarna ska månatligen sändas för kännedom till den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Närmare bestämmelser om anteckningarnas innehåll får vid behov utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

74 a §

Bedömning av en begränsning som riktats mot ett barn

Om begränsningar enligt denna lag har riktats mot ett barn, ska bruket av dem bedömas tillsammans med barnet på platsen för vård utom hemmet genast när barnet kan förstå sakens innebörd. Vid bedömningen ska det tillsammans med barnet göras en genomgång av den situation som ledde till begränsningen samt behovet av och grunderna för begränsningen i enlighet med 61 a § och barnets i 30 § avsedda klientplan, hur begränsningen genomfördes, begränsningens verkningfullhet och hur den personal som deltog i åtgärden agerade i situationen.

Platsen för vård utom hemmet ska också tillsammans med barnets vårdnadshavare gå igenom den begränsning som riktats mot barnet och det sätt på vilken den genomförts, om det inte är uppenbart onödigt eller omöjligt.

Platsen för vård utom hemmet ska utan dröjsmål ge den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter information om de begränsningar som riktats mot barnet och en utredning över den barnspecifika bedömningen av begränsningarna.

Om flera begränsningar efter varandra, samtidigt eller under en längre tid har riktats mot barnet, ska den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter bedöma barnets situation som helhet, behovet av för barnet lämplig och tillräcklig vård och av tjänster samt om antalet anställda, personalens kompetens och lokalerna på platsen för vård utom hemmet motsvarar barnets behov. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska med barnet och, om det inte är uppenbart onödigt eller omöjligt, med barnets vårdnadshavare diskutera de begränsningar som riktats mot barnet och grunderna för begränsningarna.

75 § (Ny)

Barns och unga personers rätt till eftervård

Sedan vård utom hemmet enligt 40 § har avslutats ska det organ som ansvarar för socialvården ordna eftervård enligt detta kapitel för barnet eller den unga personen. Eftervård ska också ordnas sedan en placering som stödåtgärd inom öppenvården enligt 37 § har avslutats, om placeringen varat minst ett halvt år utan avbrott och berört enbart barnet.

Eftervård kan också ordnas för en annan än en sådan ung person som enligt 1 mom. varit klient hos barnskyddet.

Kommunens skyldighet att ordna eftervård upphör när fem år har förflutit från det att barnet sedan en placering utom hemmet enligt 1 mom. avslutades senast har varit klient hos barnskyddet. Skyldigheten att ordna eftervård upphör senast när den unga personen fyller 25 år.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

80 §

Övrig tillsyn

Regionförvaltningsverket ska utöver vad som föreskrivs i 79 § följa verksamheten vid barnskyddsanstalterna med hjälp av inspektionsbesök på eget initiativ och i synnerhet övervaka deras bruk av begränsningar med stöd av 11 kap. I samband med tillsynen ska regionförvaltningsverket bereda ett barn möjlighet till förtroligt samtal med en representant för verket.

En privat serviceproducent som fortlöpande tillhandahåller tjänster inom barnskyddet dygnet runt genom drivande av rörelse eller genom yrkesutövning ska ha ett i 7 § i lagen om privat socialservice (922/2011) avsett tillstånd innan verksamheten inleds, utvidgas eller ändras väsentligt. I fråga om ansökan om och beviljande av tillstånd samt tillsyn över privata serviceproducenter föreskrivs i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

~~Lagens 61 b § träder dock i kraft först den 1 januari 2020.~~

På besvär eller underställning med anledning av ett beslut som fattats före ikraftträdandet av denna lag eller på behandlingen av ett sådant ärende vid en högre besvärinstans med anledning av besvär tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att rätten till balanserad utveckling och välfärd i fråga om barn som är placerade i vård utom hemmet samt användningen av begränsningar enligt barnskyddslagen utvärderas och förtydligas som ett led i beredningen av lagstiftning om klienters och patienters självbestämmanderätt.

Betänkande ShUB 42/2018 rd

Helsingfors 14.3.2019

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Arja Juvonen saf
medlem Niilo Keränen cent
medlem Anneli Kiljunen sd
medlem Jaana Laitinen-Pesola saml
medlem Anne Louhelainen blå
medlem Ulla Parviainen cent
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Pekka Puska cent
medlem Sari Raassina saml
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Vesa-Matti Saarakkala blå
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Martti Talja cent
ersättare Mia Laiho saml
ersättare Hanna-Leena Mattila cent.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.